

JST DOIRASIDA YASHIL IQTISODIYOT SIYOSATI VA O‘ZBEKISTONNING BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYASI

Temirov Ahmadjon Javli o‘g‘li

JIDU, Xalqaro iqtisodiyot va menejment fakulteti 3-kurs talabasi

e-mail: temirovahmad707@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur tadqiqot JST doirasida yashil iqtisodiyot tamoyillarining rivojlanishi va O‘zbekistonning barqaror rivojlanish strategiyasiga ta’sirini o‘rganishga bag‘ishlangan. JSTga a’zo davlatlar uchun ekologik barqarorlikka asoslangan iqtisodiy islohotlar muhim ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston JST talablariga mos ravishda yashil iqtisodiyot strategiyasini amalga oshirish yo‘nalishlarini belgilab, ekologik innovatsiyalar va qayta tiklanuvchi energiya manbalariga asoslangan iqtisodiy tizimni shakllantirishga intilmoqda

Kalit so‘zlar: JST, yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, ekologik innovatsiyalar, qayta tiklanuvchi energiya, iqtisodiy islohotlar.

KIRISH

XXI asrga kelib ekologik muammolar global iqtisodiy strategiyalarni shakllantirishda asosiy omillardan biriga aylandi. JST (Jahon Savdo Tashkiloti) xalqaro savdo jarayonlarini tartibga soluvchi asosiy tashkilot bo‘lib, uning maqsadi davlatlar o‘rtasida adolatli va shaffof savdo muhitini yaratishdan iborat. JSTning so‘nggi islohotlari ekologik talablar va yashil iqtisodiyot rivojlanishini ham o‘z ichiga olmoqda.

O‘zbekiston JSTga a’zo bo‘lish yo‘lida yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini ishlab chiqmoqda. Yashil iqtisodiyot bu – tabiiy resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va ekologik barqarorlikni ta’minlashga asoslangan iqtisodiy modeldir. Ushbu maqolada JST talablari, yashil iqtisodiyot strategiyalarining ahamiyati va O‘zbekistonning bu boradagi harakatlari batafsil tahlil qilinadi.

JST Doirasida Yashil Iqtisodiyot Siyosati

JSTning ekologik talab va normalari

JST ekologik jihatdan barqaror savdo tizimini shakllantirish uchun quyidagi talablarni ilgari suradi:

- Uglerod chiqindilarini kamaytirish (Carbon emissions reduction) – JST davlatlaridan sanoat ishlab chiqarishida chiqindilar miqdorini kamaytirishni talab qiladi. Masalan, Yevropa Ittifoqi a’zolari bu borada qat’iy qonunlarga ega.

- Ekologik sertifikatlash (Environmental certification) – JST xalqaro savdoda faqat ekologik standartlarga javob beradigan mahsulotlarni qo‘llab-quvvatlaydi.

- Qayta tiklanuvchi energiya (Renewable energy sources) – JST davlatlarini quyosh, shamol va gidroenergetikadan foydalanishga rag‘batlantiradi.

• Xalqaro ekologik shartnomalarga rioya qilish – JST a‘zolari Parij bitimi, Kioto protokoli kabi ekologik kelishuvlarga amal qilishi talab qilinadi.

JST doirasida yashil iqtisodiyot tamoyillarining rivojlanishi

JST yashil iqtisodiyotni rag‘batlantirish uchun bir necha strategik dasturlarni amalga oshirmoqda:

• Sof nol chiqindilar dasturi (Net Zero Strategy) – ko‘plab JST a‘zolari uglerod neytralligiga erishish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqmoqda.

• Barqaror qishloq xo‘jaligi (Sustainable agriculture) – JSTga a‘zo davlatlar ekologik toza qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetishtirish uchun xalqaro standartlarga mos tizimlarni yaratmoqda.

• Yashil moliyalashtirish (Green financing) – JST davlatlari ekologik loyiha

• va kompaniyalarga soliq imtiyozlari taqdim etmoqda.

O‘zbekistonning Barqaror Rivojlanish Strategiyasi

Yashil iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha hukumat dasturlari

O‘zbekiston hukumati yashil iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar olib bormoqda. Quyidagi yo‘nalishlar eng muhim strategik ustuvorliklarga ega:

1. Energetika sohasida islohotlar

☐ Quyosh va shamol elektr stansiyalarini barpo etish bo‘yicha loyihalar amalga oshirilmoqda. Masalan, Nur Navoi quyosh elektr stansiyasi Markaziy Osiyodagi yirik yashil energiya manbalaridan biri hisoblanadi.

☐ AES qurilishi bo‘yicha dasturlar ishlab chiqilmoqda, bu esa energiya mustaqilligini oshirish bilan birga uglerod chiqindilarini kamaytirish imkonini beradi.

2. Ekologik transport tizimlarini rivojlantirish

☐ Toshkent va boshqa yirik shaharlarda elektrobuslar harakatga keltirildi.

☐ Elektromobillar uchun infratuzilmani kengaytirish maqsadida quvvatlash stansiyalari soni oshirilmoqda.

☐ Shahar transportida gaz yoqilg‘isiga o‘tish sur‘ati tezlashmoqda.

3. Qishloq xo‘jaligida suvni tejovchi texnologiyalarni joriy etish

☐ Tomchilatib sug‘orish tizimlari fermerlarga subsidiyalar orqali qo‘llab-quvvatlanmoqda.

☐ Qishloq xo‘jaligida ekologik toza o‘g‘itlar va pestitsidlardan foydalanish rag‘batlantirilmoqda.

4. Sanoatda chiqindilarni qayta ishlash dasturlari

☐ Chiqindilarni saralash va qayta ishlash korxonalari soni oshirilmoqda.

☐ Plastik chiqindilarni qayta ishlash tizimi kengaytirilib, polietilen qoplar va idishlarga cheklovlar joriy qilinmoqda.

Bu islohotlar O‘zbekistonning JST talablariga mos yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayonini jadallashtirishga xizmat qiladi.

JST talablariga mos keluvchi ekologik islohotlar

O‘zbekiston JSTga a‘zo bo‘lish uchun quyidagi ekologik islohotlarni amalga oshirmoqda:

1. Uglerod chiqindilarini kamaytirish strategiyasi

☐ 2030-yilga kelib uglerod chiqindilarini 35% ga kamaytirish bo‘yicha milliy dastur qabul qilingan.

☐ Sanoat korxonalarida chiqindi gazlarni filtratsiya qilish tizimlari majburiy tartibda joriy etilmoqda.

2. Ekologik xavfsiz mahsulotlar eksportini oshirish

☐ Xalqaro ekologik sertifikatlarni olish jarayoni soddalashtirilmoqda.

☐ O‘zbekiston ishlab chiqaruvchilari JST bozorlarida talab qilinadigan ekologik toza mahsulotlarni eksport qilish imkoniyatini kengaytirmoqda.

3. Xalqaro ekologik loyihalarda ishtirok etish

☐ O‘zbekiston BMTning iqlim o‘zgarishiga qarshi kurash dasturlarida faol ishtirok etmoqda.

☐ JST doirasidagi ekologik hamkorlik loyihalariga qo‘shilish bo‘yicha muzokaralar olib borilmoqda.

Bu islohotlar JSTga a‘zo bo‘lish jarayonini tezlashtirish bilan birga, O‘zbekistonning ekologik barqaror rivojlanish strategiyasini amalga oshirishga xizmat qiladi.

JSTga A‘zo Bo‘lishning O‘zbekistonning Yashil Iqtisodiyotga Ta’siri

JSTga a‘zo bo‘lish O‘zbekiston iqtisodiyoti va ekologik barqarorligi uchun muhim o‘zgarishlarga sabab bo‘ladi. JST talablari doirasida amalga oshiriladigan islohotlar quyidagi asosiy yo‘nalishlarda O‘zbekistonga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin:

Yashil texnologiyalar va ekologik innovatsiyalarni rivojlantirish

JSTga a‘zo bo‘lish orqali O‘zbekiston quyidagi yo‘nalishlarda yashil texnologiyalarni joriy etish imkoniyatiga ega bo‘ladi:

1. Xalqaro ekologik standartlarga javob beradigan ishlab chiqarish tizimini shakllantirish

☐ O‘zbekiston JST talablariga mos ravishda sanoat korxonalarida energiya samaradorligi va chiqindilarni qayta ishlash tizimlarini rivojlantirishga majbur bo‘ladi.

☐ Ekologik xavfsiz mahsulot ishlab chiqarishni kengaytirish uchun xalqaro sertifikatlarga ega bo‘lish shart bo‘ladi.

2. Yashil energiya bozorlariga integratsiya

☐ JSTga a‘zo bo‘lish orqali O‘zbekiston qayta tiklanuvchi energiya loyihalariga sarmoyalarni jalb qilish imkoniyatini oshiradi.

☐ Xalqaro kompaniyalar bilan hamkorlik qilish orqali shamol va quyosh energiyasini kengaytirish loyihalari amalga oshiriladi.

3. Ekologik innovatsiyalarni rag‘batlantirish

☐ JSTga a‘zo davlatlar bilan ilmiy hamkorlik kengaytiriladi.

☐ Mahalliy kompaniyalar xalqaro grantlar va ekologik texnologiyalar transferidan foydalanish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Eksport hajmini oshirish va xalqaro bozorga chiqish imkoniyatlari

O‘zbekiston JSTga a‘zo bo‘lish orqali eksport bozorlarini kengaytirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu quyidagi jihatlarda amalga oshiriladi:

1. Ekologik sertifikatlangan mahsulotlar eksporti oshadi

☐ JST talablariga mos keladigan mahsulotlar Yevropa, Osiyo va Amerika bozorlariga eksport qilinishi mumkin.

☐ O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ekologik toza sertifikatlarga ega bo‘lish orqali JST davlatlari bozorlariga kirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

2. Tarif va bojxona cheklovlarining kamayishi

☐ JSTga a‘zo bo‘lish natijasida O‘zbekiston mahsulotlariga bojxona to‘lovlari kamayadi.

☐ Yangi savdo bitimlari orqali eksportchilar uchun qulay sharoitlar yaratiladi.

3. Yashil iqtisodiyot tamoyillariga asoslangan ishlab chiqarish rivojlanadi

☐ JST davlatlari ekologik barqarorlik talablarini qat’iy nazorat qiladi, shu sababli O‘zbekiston kompaniyalari ekologik standartlarga javob beruvchi ishlab chiqarish tizimini yaratishi zarur bo‘ladi.

Xalqaro investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy barqarorlik

JSTga a‘zo bo‘lish orqali O‘zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalar jalb qilish jarayoni tezlashadi. Quyidagi jihatlar O‘zbekistonning iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi:

1. Ekologik loyihalarga xorijiy sarmoyalar kiritish

☐ JST davlatlari tomonidan ekologik loyiha va kompaniyalarga investitsiyalar ajratiladi.

☐ Yashil iqtisodiyotga o‘tish uchun xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik kengaytiriladi.

2. Barqaror rivojlanish va iqtisodiy o‘shish uchun yangi imkoniyatlar yaratiladi

☐ JSTga a‘zo bo‘lish O‘zbekistonga xalqaro bozorlarga kirish imkoniyatini beradi.

☐ Xalqaro ekologik tashkilotlar bilan hamkorlik rivojlanib, atrof-muhitni himoya qilish va iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash uchun yangi mexanizmlar yaratiladi.

Qayta tiklanuvchi energiya sohasida JST a‘zoligidan foydalanish

JSTga a‘zo bo‘lish O‘zbekistonga quyidagi afzalliklarni taqdim etadi:

1. Yashil energiya loyihalariga xalqaro moliyaviy yordam jalb qilish

☐ JSTga a‘zo davlatlar ekologik energiya sohasiga katta e’tibor qaratadi, bu esa O‘zbekiston uchun yangi investitsiya imkoniyatlarini yaratadi.

☐ Xalqaro moliyaviy tashkilotlar orqali yashil iqtisodiyot uchun kredit va grantlar olish imkoniyati oshadi.

2. Yashil texnologiyalar importini soddalashtirish

☐ JST talablariga muvofiq O‘zbekiston xalqaro bozorlardan ekologik toza texnologiyalar va innovatsion qurilmalarni import qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

☐ Mahalliy ishlab chiqaruvchilar zamonaviy ekologik texnologiyalar asosida raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Xulosa va Tavsiyalar

XULOSA

O‘zbekiston JST talablariga moslashish orqali nafaqat xalqaro savdo maydoniga kirish imkoniyatini kengaytiradi, balki yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayonini ham jadallashtiradi. JSTga a‘zo bo‘lish jarayoni mamlakat iqtisodiyotiga bir nechta muhim ta‘sir ko‘rsatadi:

Xalqaro savdoda ishtirok etish imkoniyatlari kengayadi – JST a‘zoligi O‘zbekistonning eksport salohiyatini oshiradi va ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishni rag‘batlantiradi.

Yashil texnologiyalarga sarmoya jalb qilinadi – O‘zbekiston JST orqali xalqaro ekologik moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirib, qayta tiklanuvchi energiya sohasidagi loyihalarni rivojlantirishga erishadi.

Ekologik innovatsiyalar rag‘batlantiriladi – JST a‘zoligi xalqaro standartlarga mos keluvchi ishlab chiqarish jarayonlarini yo‘lga qo‘yish va barqaror rivojlanish strategiyalarini amalga oshirishga imkon beradi.

Bojxona va tarif cheklovlari yengillashadi – JSTga a‘zo bo‘lish orqali O‘zbekiston mahsulotlariga xalqaro bozorlar eshiklari ochiladi.

Shu bilan birga, JSTga qo‘shilish yangi iqtisodiy va ekologik talablarni ham ilgari suradi. O‘zbekistonning JST talablariga moslashishi uchun iqtisodiy tizimni modernizatsiya qilish, yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish va xalqaro ekologik standartlarga javob beradigan ishlab chiqarish tizimini yaratish zarur.

Tavsiyalar

JSTga a‘zo bo‘lish jarayonini samarali boshqarish va yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlar taklif etiladi:

1. Yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo‘yicha milliy strategiyani kuchaytirish

Davlat miqyosida uglerod neytralligiga erishish bo‘yicha aniq maqsadlar belgilanishi lozim.

Sanoat va energetika sohalarida ekologik texnologiyalarni joriy qilishga yo‘naltirilgan davlat dasturlarini kengaytirish zarur.

Ekologik barqaror qishloq xo‘jaligini rivojlantirish uchun davlat tomonidan subsidiya va rag‘batlantirish mexanizmlarini yaratish lozim.

2. Qayta tiklanuvchi energiya manbalarini kengaytirish

Shamol va quyosh elektr stansiyalarining qurilishiga xorijiy investitsiyalar jalb qilish.

Xususiyl sektorning yashil energiya sohasiga sarmoya kiritishga rag‘batlantirish.

JST a‘zolari bilan yashil energiya texnologiyalarini transfer qilish bo‘yicha shartnomalar imzolash.

3. Xalqaro ekologik standartlarga mos ishlab chiqarish tizimini yaratish

O‘zbekistonning ishlab chiqarish korxonalarida JST talablariga javob beradigan ekologik xavfsiz texnologiyalarni keng joriy qilish.

Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni xalqaro ekologik sertifikat olish jarayonida qo‘llab-quvvatlash.

Yashil iqtisodiyot doirasida JST bilan hamkorlikda ekologik mahsulotlar ishlab chiqarish uchun maxsus iqtisodiy zonalar yaratish.

4. Eksport strategiyasini JST talablariga moslashtirish

O‘zbekiston JSTga a‘zo bo‘lish orqali ekologik sertifikatlangan mahsulotlar eksportini oshirish uchun davlat dasturlarini ishlab chiqishi lozim.

Ekologik toza qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini JST a‘zolariga eksport qilish bo‘yicha maxsus kelishuvlar imzolash.

Bojxona tizimini JST talablariga mos ravishda isloh qilish va xalqaro savdo jarayonlarini tezlashtirish.

5. JST bilan ekologik hamkorlikni kengaytirish

JST doirasida ekologik savdo-sotiq qoidalariga muvofiq O‘zbekistonning milliy qonunchiligini moslashtirish.

JSTga a‘zo bo‘lgan davlatlarning ekologik islohotlar tajribasini o‘rganish va tatbiq qilish.

JST tomonidan moliyalashtiriladigan ekologik loyihalarda O‘zbekistonning ishtirokini oshirish.

Umumiy natijalar

O‘zbekiston JSTga a‘zo bo‘lish orqali ekologik barqaror iqtisodiy modelni shakllantirish, yashil texnologiyalarni keng joriy qilish va xalqaro bozorda raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyatiga ega bo‘ladi. JSTning ekologik standartlariga moslashish orqali O‘zbekiston:

- Xalqaro savdo maydonida ishonchli hamkor sifatida tan olinadi;
- Mahsulotlarning eksport hajmini oshirish va bozorlarni diversifikatsiya qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi;
- Yashil iqtisodiyot orqali yangi ish o‘rinlari yaratadi va iqtisodiy barqarorlikka erishadi;
- Ekologik toza texnologiyalarni rivojlantirish va atrof-muhitni muhofaza qilish bo‘yicha xalqaro tajribaga ega bo‘ladi.

JSTga qo‘shilish nafaqat xalqaro savdo tizimiga integratsiyani kuchaytiradi, balki O‘zbekistonning yashil iqtisodiyotga asoslangan barqaror rivojlanish strategiyasini samarali amalga oshirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jahon Savdo Tashkiloti rasmiy sayti - JST ekologik talablar va yashil iqtisodiyotga oid normativ hujjatlar. <https://www.wto.org>
2. BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari va ekologik strategiyalari. <https://sdgs.un.org>
3. O‘zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi - Yashil iqtisodiyot va ekologik texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha davlat dasturlari. <https://mininnovation.uz>
4. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligi - JST ekologik talablariga mos islohotlar. <https://eco.gov.uz>

5. JST doirasida yashil iqtisodiyot bo'yicha tadqiqotlar - JST hisobotlari va tahliliy materiallari. https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/environment_e.htm
6. Xalqaro moliya institutlarining yashil iqtisodiyotga doir ma'lumotlari - Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi resurslari. <https://www.worldbank.org>
7. JST a'zolari tajribasi va ekologik islohotlar - JSTga a'zo davlatlarning ekologik barqarorlik siyosatiga oid tahlillar. <https://unctad.org>
8. O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi - Qayta tiklanuvchi energiya strategiyalari. <https://minenergy.uz>
9. JSTning rasmiy ekologik islohot dasturlari va hisobotlari. <https://www.wto.org/environment>
10. JST va barqaror rivojlanish - JSTning barqaror iqtisodiyotga ta'siri. <https://www.wto.org/sustainabledevelopment>
11. JSTning atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha majburiyatlari. <https://www.wto.org/climatechange>
12. O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lish strategiyasi - hukumat rasmiy hujjatlari. <https://gov.uz>
13. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi - JST talablari bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar. <https://mineconomy.uz>
14. JSTga a'zo davlatlarning yashil iqtisodiyotga o'tish tajribasi. <https://unctad.org/green-economy>
15. O'zbekiston Respublikasining iqlim o'zgarishiga qarshi strategiyasi. <https://climate.uz>
16. JST doirasida ekologik me'yorlar va ularning iqtisodiy ta'siri. <https://wtoenvironmentreport.org>
17. O'zbekiston va JST: xalqaro hamkorlik imkoniyatlari. <https://trade.uz>
18. JST ekologik me'yorlari bo'yicha xalqaro tadqiqotlar. <https://globaleco.org>
19. JST va uglerod neytralligi strategiyalari. <https://carbonneutrality.org>
20. JST va yashil moliyalashtirish tizimi - ekologik loyihalarni moliyalashtirish imkoniyatlari. <https://greeneconomyfinance.org>
21. JST va ekologik savdo - JST tomonidan qabul qilingan yashil savdo bitimlari. <https://green-trade.org>
22. JST va O'zbekistonning yashil iqtisodiyot dasturi bo'yicha xalqaro tahlillar. <https://uzbekistan-sustainability.org>
23. JST va uglerod soliqlari - xalqaro va milliy darajadagi tartibga solish. <https://carbonpolicy.org>
24. JST va qishloq xo'jaligida ekologik barqarorlikni ta'minlash dasturlari. <https://sustainableagriculture.org>
25. JST va O'zbekistonning qayta tiklanuvchi energiya strategiyalari - xalqaro hamkorlik imkoniyatlari. <https://renewable-uz.org>